

## *Sekretariatet för framtidsstudier:* **Det sårbara samhället**

Sekretariatet för framtidsstudier har skickat ut en rapport, *Det sårbara samhället (Del 1: Introduktion – Sociala och psykologiska perspektiv; Del 2: Tekniska och ekologiska perspektiv – Kommentarer. Sekretariatet för framtidsstudier)*, som behandlar sociala, psykologiska, ekologiska och tekniska aspekter på sårbarhet. De ekonomiska aspekterna behandlas inte i föreliggande rapport.

Studien är främst inriktad på att "presentera störningar, som kan leda till systemsammanbrott". Man har alltså ett katastrofperspektiv för ögonen, vilket utgör en svaghet när det gäller att ge

begreppet sårbarhet ett operationellt innehåll. Det är möjligt att för varje tänkbart system ange störningar under vilka systemet bryter samman. Men detta absoluta synsatt är i praktiken av begränsat intresse. Vad som är intressant är att kunna göra jämförelser mellan olika utformningar av ett system, t ex energiproduktionssystemet i Sverige, med avseende på dess sårbarhet. Ansatsen bör då vara att först identifiera en mängd "intressanta" störningar och sedan analysera hur systemet påverkas av dessa störningar, var för sig eller i kombination.

Nu håller uppsatserna i rapporten inte

heller riktigt vad introduktionskapitlet anger. Kapitlet "Några synpunkter på psykologiska krafter som håller samman samhället" redogör för en teori om uppfostran. Den enda slutsats som dras är att brister i uppfostran bidrar till samhällets sårbarhet. "Svenskarna och deras hövdingar" presenterar undersökningar av medborgarnas attityder till den offentliga sektorn. De slutsatser som dras från dessa är att samhället i ökande utsträckning måste lita till negativa mekanismer, att förtroendet för samhället minskar och att dess sårbarhet ökar. "Mänskliga bedömningar och beslutsfattande i ett komplext samhälle" mynnar ut i slutsatsen att varje utveckling mot större system, som kräver beslut av mer komplex och anonym art och med större tänkbara negativa konsekvenser medför att samhället på lång sikt blir mera sårbart! Uppsatserna lägger alltså i allmänhet inte mera till vårt vetande om samhällets sårbarhet än vad vi kan hämta från vårt sunda förnuft.

Två uppsatser lyfter sig över de övriga. Leif Perssons "Brottsligheten, kriminalpolitiken och framtiden" diskuterar initierat brottsligheten som funktion av samhälle och kriminalpolitik, med tyngdpunkt på kriminalpolitiken. Jacob Palmes "Datorer och sårbarhet" är en kunnig och väl strukturerad artikel som konkret visar i vilken mening olika funktioner är sårbara och dessutom diskuterar hur sårbarheten kan minskas.

Jag går nu över till att närmare granska vissa punkter i ett av rapportens tyngre bidrag, nämligen Mats Fribergs artikel "Industrisamhällets sociala sårbarhet". Friberg gör en distinktion mellan två slag av osårbarhet, stabilitet respektive livstyrka. Stabiliteten hos ett system är dess motstånd mot kvalitativa förändringar vid olika yttre och inre hot. Livstyrkan är systemets förmåga att anpassa sig till förändrade förutsättningar. En utgångspunkt för analysen är att framväxten av stora organisationer är ett väsentligt drag i samhällsutvecklingen och att organisationernas sårbarhet hänger samman med deras storlek.

Friberg är en sociolog i tiden och hyl-

lar principen om lagom storlek. Han diskuterar hur egenskaper hos en organisation som reaktionstid och kontrollsystem är beroende av organisationens storlek. Ur resonemangen går emellertid inte att sluta sig till vad lagom storlek är. Det är väl också så att de flesta organisationer sysslar med produktiv verksamhet; effektiviteten i denna är en dimension som inte bekymrar Friberg. Med några metaforiska formuleringar avvisas tekniken som lösning på organisationsproblemet. Den grundläggande restriktionen ligger enligt Friberg i det sociala samordningsbehovet inom organisationen. "Det har med teknikens hjälp blivit möjligt att samordna olika delar över stora geografiska avstånd. *Människan har med teknikens hjälp erövrat rummet men hon har ännu inte erövrat tiden.*" Jag skulle möjligen vilja säga tvärtom; är det något som tekniken erövrat så är det väl tiden. Det är just möjligheten till den snabba ofta samtidiga informationen som gjort att många organisationer kunnat utvecklas.

Med ekologins hjälp kommer Friberg loss ur sin besvärliga organisationsmodell. Grundtanken är att det är det snabbt ökande samordningsbehovet som begränsar organisationernas tillväxt. Släpp då kravet på samordning och låt organisationen falla sönder i ett nätverk av relativt autonoma subgrupper som saknar gemensam målsättning! Detta behöver inte leda till avsaknad av samstämmighet eller forenlighet. *Vissa självreglerande nätverk är nämligen stabila; detta studerar man bäst i naturliga ekosystem.* Är denna tanke riktig? För ett naturligt ekosystem existerar liksom för ett mänskligt system en mängd begränsande förutsättningar. Men, och här skiljer sig systemen, ekosystemet betar sig "naturligt". Det ställs inga yttre krav på systemet (populationstorlek, livslängd, etc), vilket emellertid just är fallet med ett mänskligt system. Det är således inte självklart att de naturliga ekosystemen ger oss nyckeln till det goda samhället.

Friberg studerar så industrisamhället i ljuset av de sk systemekologiska stabilitetsprinciperna. Ett ekosystem utveck-

las successivt mot en stabilitet, kanntecknad av mångfald, självreglering och ingen nettoproduktion.

Det finns tre institutioner i industrisamhället som utgör de grundläggande orsakerna till industrisamhällets instabilitet, enligt Friberg. *Marknadsekonomins mångfald* är skenbar, den bygger på en princip och leder till koncentration. *Statsapparaten* är en av de viktigaste uniformerade krafterna, speciellt i planekonomierna. "*Tekno-vetenskapen*" slår ut all annan kunskap. Genom dessa tre institutioners framväxt har regleringsmekanismerna alltmer utvecklats från självreglering till yttre styrning. Detta är konstateranden som man kanske delvis kan instämma i. Frågan är bara hur dessa problem bäst låter sig analyseras och angripas. Kan de "organiska" principer som ekologin erbjuder leda utvecklingen mot ett osårbart samhälle? Vilka konsekvenser får satsning på småskalighet, decentralisering, mångfald och självreglering? Friberg visar inga resultat.

Mångfald och självreglering är grundläggande egenskaper hos "perfekta" marknadsekonomier. Ekonomernas kunskaper om hur ekonomiska system

fungerar borde här kunna lamna viktiga bidrag. Ett intressant studieområde borde vara hur den institutionella ramen för marknadsekonomier kan utvecklas för att krav på såväl produktivitet som stabilitet ska kunna tillgodoses.

Man frågar sig efter genomläsningen av rapporten vad syftet med Sekretariatet för framtidsstudier är. Vill man systematisera kunskap som är av betydelse för samhällsutvecklingen, eller vill man påverka denna utveckling i en bestämd riktning? Fribergs uppsats slutar: "Den nya strömningen (ny populismen) kan på sikt tränga ner i de bredare folklagren... Därmed öppnas dörrar för sociala lösningar som kan ge vårt bräckliga samhälle större osårbarhet och livsstyrka." Om sekretariatet vill utföra den viktiga uppgiften att systematisera kunskap, måste dess rapporter uppfylla åtminstone två krav: Problemen skall behandlas från alla relevanta aspekter och med ett vetenskapligt, kritiskt, angreppssätt. Rapporten "Det sårbara samhället" uppvisar tyvärr många brister i dessa båda avseenden.

Civilingenjör Bo Walfridson  
Göteborgs universitet